Raisina Bengali School, Mandir Marg
Class : 10th
sanskrit
practice material

DEEPTI SHARMA

Roll no. : 10th A,B **Duration -**

Date : **MM - 0**

---

1 अधोलिखितान् गद्यांशान् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत– 10

प्रतिवर्षम् अगस्तमासस्य पञ्चदशतिथौ सम्पूर्णे भारतवर्षे स्वातन्त्र्यदिवसोत्सवः मान्यते। अस्मिन् दिने अस्माकं राष्ट्रं परकीयाणां बन्धनात् विमुक्तम् अभवत्। 1947 तमे वर्षे अस्मिन् दिने ब्रिटिशशासकैः सुबद्धा भारतमाता परतन्त्रतायाः शृङ्खलां परित्यज्य बन्धनविहीना जाता। तदा दिल्लीनगरे रक्तदुर्गे (लालकिला) प्रधानमन्त्रिमहोदयैः राष्ट्रीयध्वजारोहणं सञ्जातम्। तस्मादेव दिनादारभ्य महोत्सवोऽयं प्रतिनगरं प्रतिग्रामं च भारतवासिभिः महता समारोहेण मान्यते। स्वतन्त्रतादिवसे प्रातःकाले एव नगरे–नगरे ग्रामे–ग्रामे च राष्ट्रीयध्वजारोहणं क्रियते। तदनन्तरं नेतॄणां भाषणानि भवन्ति।

एकपदेन उत्तरत–

दिल्लीनगरे कुत्र राष्ट्रीयध्वजारोहणं सञ्जातम्?

अगस्तमासस्य पञ्चदशतिथौ अस्माकं राष्ट्रं केषां बन्धनात् विमुक्तमभवत्?

कस्मिन् मासे सम्पूर्णे भारतवर्षे स्वातन्त्र्यदिवसोत्सवः मान्यते?

रक्तदुर्गं कुत्र वर्तते?

पूर्णवाक्येन उत्तरत–

कदा कुत्र च स्वातन्त्र्यदिवसोत्सवः मान्यते?

स्वतन्त्रतादिवसे प्रातःकाले किं क्रियते?

भाषिककार्यम्–

‘मान्यते’ इत्यस्य क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

(क) भारतवर्षः (ख) स्वातन्त्र्यदिवसोत्सवः (ग) राष्ट्रम् (घ) अस्माकम्

‘सञ्जातम्’ अस्य पदस्य कः पर्यायः अत्र प्रयुक्तः?

(क) अभवत् (ख) क्रियते (ग) भवति (घ) कुर्वन्ति

'त्यक्त्वा' अस्य पदस्य कृते गद्यांशे किं पदम् प्रयुक्तम्?

(क) परित्यज्य (ख) प्रतिवर्षम् (ग) बन्धहीनः (घ) कार्यक्रमः

'महोत्सवोऽयम्' इदं पदं कस्मै प्रयुक्तम्?

(क) भारताय (ख) वैदेशिकाय (ग) स्वतन्त्रतादिवसोत्सवाय (घ) रक्तदुर्गाय

अस्य गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं लिखत।

उत्तर – रक्तदुर्गे परकीयाणाम् अगस्तमासे दिल्लीनगरे

प्रतिवर्षम् अगस्तमासस्य पञ्चदशतिथौ सम्पूर्णे भारतवर्षे स्वातन्त्र्यदिवसोत्सवः मान्यते।

स्वतन्त्रतादिवसे प्रातःकाले नगरे-नगरे ग्रामे-ग्रामे च राष्ट्रीयध्वजारोहणं क्रियते।

(ख) स्वातन्त्र्यदिवसोत्सवः (क) अभवत् (क) परित्यज्य (ग) स्वतन्त्रतादिवसोत्सवाय

स्वातन्त्र्यदिवसोत्सवः।

2 अधोलिखितान् गद्यांशान् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत– 10

अन्यस्य जनस्य हिताय यत् कार्यं चिन्तनं वा क्रियते तदेव परोपकारः भवति। मनुष्यस्य मध्ये प्रवृत्तिद्वयं दृश्यते–एका स्वार्थस्य अपरा च परोपकारस्य। केचन जनाः तादृशाः अपि सन्ति, ये न स्वार्थं समीहन्ते न च परोपकारं कुर्वन्ति। ते जनाः अतीव अधन्याः समाजाय च अभिशापरूपाः एव। यस्य केवला स्वार्थबुद्धिः, सः राक्षसः इव सततम् आचरति। ततः वरतराः ते जनाः, ये यद्यपि सर्वात्मना आत्मं भरयः, परं ते परमुखापेक्षिणः न तिष्ठन्ति। यः खलु स्वार्थं सेवमानः परमार्थम् अपि चिन्तयति करोति च यथाशक्ति, सः एव पुरुषः प्रशस्यः।

एकपदेन उत्तरत–

मनुष्यस्य मध्ये किं दृश्यते?

मनुष्यस्य मध्ये कति प्रवृत्ती?

ये केवलं स्वार्थं समीहन्ते परोपकारं च न कुर्वन्ति, ते जनाः के भवन्ति?

अन्यस्य जनस्य हिताय चिन्तनं किं भवति?

पूर्णवाक्येन उत्तरत–

यस्य केवला स्वार्थबुद्धिः भवति, सः कः इव आचरति?

कीदृशाः जनाः अधन्याः अभिशापरूपाः च सन्ति?

भाषिककार्यम्–

'पुरुषः प्रशस्यः' इत्यनयोः पदयोः कः विशेष्यः?
(क) पुरुषः (ख) प्रशस्यः (ग) पुरुष (घ) प्रशस्य
'परमार्थबुद्धिः' इत्यस्य पदस्य कः विपर्ययः गद्यांशे आगतः?
(क) क्षुधाम् (ख) तृप्तम् (ग) यशसे (घ) स्वार्थबुद्धिः
'निरन्तरम्' इति पदस्य कृते गद्यांशे किं पदं प्रयुक्तम्?
(क) विराजते (ख) सततम् (ग) ताद`शम् (घ) आत्मानम्
'आचरति' इति क्रियापदस्य अनुच्छेदे किं कर्तृपदम् आगतम्?
(क) राक्षस (ख) सततम् (ग) सः (घ) स्वार्थबुद्धिः
अस्य गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं लिखत।

उत्तर – प्रवृत्तिद्वयम् द्वयम् अधन्याः परोपकारः
यस्य केवला स्वार्थबुद्धिः भवति, स राक्षसः इव आचरति।
ये न स्वार्थं समीहन्ते न च परोपकारं कुर्वन्ति, ते जनाः अतीव अधन्याः अभिशापरूपाः च सन्ति।
(क) पुरुषः (घ) स्वार्थबुद्धिः (ख) सततम् (ग) सः
परोपकारः।

3 अधोलिखितान् गद्यांशान् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत– 10

मम प्रियं पुस्तकं रामायणम् अस्ति। अस्मिन् ग्रन्थे मर्यादापुरुषोत्तमस्य श्रीरामस्य जीवनवृत्तं वर्तते। अस्य लेखकः महर्षिः वाल्मीकिः आसीत्। सः आदिकविः आसीत् अतः तस्य रचनां 'आदिकाव्यम्' इति कृत्वा विद्वांसः स्मरन्ति। एतत् काव्यम् अनुष्टुप्–छन्दसि निबद्धम्। अत्र श्लोकानां संख्या चतुर्विंशतिसहस्त्रं वर्तते, तेन रामायणं 'चतुर्विंशति–साहस्त्री संहिता' इति नाम्ना अपि विद्वद्भिः स्मर्यते। इदं कविना नारदमुनेः प्रेरणया ब्रह्मणः वचनेन च रचितम्।

एकपदेन उत्तरत–

रामायणे कस्य महापुरुषस्य जीवनवृत्तं वर्तते?

रामायणं केन नाम्ना अपि विद्वद्भिः स्मर्यते?

इदं कविना कस्य प्रेरणया रचितम्?

रामायणे श्लोकानां संख्या कति वर्तते?

पूर्णवाक्येन उत्तरत–

विद्वांसः रामायणम् 'आदिकाव्यम्' इति कृत्वा किमर्थं स्मरन्ति?

कविना रामायणम् कस्य प्रेरणया कस्य च वचनेन रचितम्?

भाषिककार्यम्–

'रचितम्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

(क) रामायणम् (ख) विद्वांसः (ग) श्रीरामः (घ) कविना

'विद्वांसः' अस्य कर्तृपदस्य क्रियापदं किम्?

(क) अस्ति (ख) वर्तन्ते (ग) मन्यन्ते (घ) स्मरन्ति

'महर्षिः' इति पदस्य अनुच्छेदे विशेष्यः कः?

(क) वाल्मीकिः (ख) लेखकः (ग) कविना (घ) प्रियम्

'मूर्खाः' इति पदस्य कः विपर्ययः अनुच्छेदे प्रयुक्तः?

(क) पुस्तकम् (ख) कविः (ग) रामायणम् (घ) विद्वांसः

अस्य गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं लिखत।

उत्तर – श्रीरामस्य चतुर्विंशति-साहस्री-संहिता नारदमुनेः चतुर्विंशतिसहस्रम्

रामायणस्य लेखकः वाल्मीकिः आदिकविः आसीत् अतः तस्य रचनां रामायणम् 'आदिकाव्यम्' इति कृत्वा विद्वांसः स्मरन्ति।

कविना रामायणम् नारदमुनेः प्रेरणया ब्रह्मणः च वचनेन रचितम्।

(घ) कविना (घ) स्मरन्ति (क) वाल्मीकिः (घ) विद्वांसः

आदिकाव्यम् रामायणम्।

4 अधोलिखितान् गद्यांशान् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत– 10

सज्जनानां सम्पर्कः सत्संगतिः भवति। अस्मिन् संसारे सज्जनाः दुर्जनाः च द्विविधाः जनाः भवन्ति। दुर्जनस्य संगतिः दुस्संगतिः भवति। मनुष्यः संगतिं विना न तिष्ठति। या काऽपि संगतिः भवेत् इति अनिवार्यम् परम् उभयोः सत्संगत्योः महद् अन्तरम्। संगतिः पोषिका दुस्संगतिश्च नाशिका इति भेदः। कोऽपि विचारवान् नाशं न इच्छति, पोषणं तु इच्छति, तेन सत्संगतिः एव वरतरा अस्ति। सज्जनपुरुषाः कैश्चिद् गुणैः सज्जनाः भवन्ति नाऽन्यथा। तस्मात् सज्जनसंगत्या मनुष्ये गुणानां कृते स्पृहा वर्धते। ते गुणान् अभिनन्दन्ति।

एकपदेन उत्तरत–

कः संगतिं विना न तिष्ठति?

विचारवान् किं न इच्छति?

कस्य संगतिः दुस्संगतिः भवति?

कथं मनुष्ये गुणानां कृते स्पृहा वर्धते?

पूर्णवाक्येन उत्तरत—

सत्संगतिः एव वरतरा कथम् अस्ति?

उभयोः संगत्योः कः भेदः?

भाषिककार्यम्—

अनुच्छेदे आगतस्य 'ते' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम् आगतम्?

(क) भवन्ति (ख) इच्छति (ग) अभिनन्दन्ति (घ) कथितम्

अनुच्छेदे 'वरतरा' इति विशेषणपदस्य कः विशेष्यः प्रयुक्तः?

(क) बहिः (ख) सत्संगतिः (ग) वर्धते (घ) नाशम्

'दुर्जना': इति पदस्य विपरीतार्थकं पदम् अत्र किम्?

(क) सम्पर्कः (ख) गुणान् (ग) मनुष्याः (घ) सज्जनाः

'तिष्ठति' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

(क) सज्जनाः (ख) संसारे (ग) मनुष्यः (घ) पोषिका

अस्य गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं लिखत।

उत्तर – मनुष्यः नाशम् दुर्जनस्य सज्जनसंगत्या
कोऽपि विचारवान् नाशं न इच्छति, पोषणं तु इच्छति, तेन सत्संगतिः एव वरतरा अस्ति।
उभयोः संगत्योः अयं भेदः अस्ति यत् सत्संगतिः पोषिका दुस्संगतिः च नाशिका भवति।
(ग) अभिनन्दन्ति (ख) सत्संगतिः (घ) सज्जनाः (ग) मनुष्यः
सत्संगत्याः महत्त्वम्।

5 अधोलिखितान् गद्यांशान् पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत– 10

सर्वेषु धनेषु विद्याधनम् एव उत्तमं धनं मन्यते। विद्यया एव जनाः जानन्ति यत् किं कर्तव्यम् अस्ति किं च अकर्तव्यम्। अनया एव ज्ञायते यत् किम् उचितम् अस्ति किं च अनुचितम्। विद्याधनेन एव वयं जानीमः यत् कः सन्मार्गः अस्ति कः च कुमार्गः। विद्यया एव मनुष्यः संसारे सम्मानं प्राप्नोति। विद्याहीनः जनः पशुतुल्यः एव भवति। कर्तव्याकर्तव्ययोः, धर्माधर्मयोः, हानिलाभयोः उचितानुचितयोश्च मध्ये सः अन्तरं न जानाति। विद्यया एव मानवजीवनमूल्यं ज्ञायते, जनानां सुखदुःखयोः भागं विद्यया एव गृह्यते। विद्याहीनस्य जनस्य जीवने कदापि सुखं, सौहार्दं, प्रसन्नता सहभागिताः च न भवन्ति। अतः 'विद्या विहीनः पशुः' इति कथयित्वा विद्यायाः गुणगानं शास्त्रैः कृतम्। विद्याधनाय वारं वारं नमः।

एकपदेन उत्तरत–

किं धनम् उत्तमं मन्यते?

कया मनुष्यः सम्मानं प्राप्नोति?

मनुष्यः सम्मानं कुत्र प्राप्नोति?

कस्मै नमः?

पूर्णवाक्येन उत्तरत–

विद्यया किं ज्ञायते?

विद्याधनं कीद`शं धनं मन्यते?

भाषिककार्यम्—

अस्मिन् अनुच्छेदे 'कर्तव्यम्' इति पदस्य किं विपर्ययपदं प्रयुक्तम्?

(क) अकर्तव्यम् (ख) कुमार्गः (ग) अनुचितम् (घ) उचितम्

'जानन्ति' इति क्रियापदस्य अस्मिन् अनुच्छेदे कर्तृपदम् किम्?

(क) जनाः (ख) पशवः (ग) खगाः (घ) पक्षिणः

'वयम्' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किम्?

(क) जानान्ति (ख) जानीमः (ग) जानामः (घ) ज्ञास्यामः

गद्यांशे अव्ययपदं किम्?

(क) जानीमः (ख) एव (ग) अस्ति (घ) कः

अस्य गद्यांशस्य उचितं शीर्षकं लिखत।

उत्तर – विद्याधनम् विद्यया संसारे विद्याधनाय
विद्यया एव ज्ञायते यत् किम् उचितम् अस्ति किं च अनुचितम्।
विद्याधनम् उत्तमं धनं मन्यते।
(क) अकर्तव्यम् (क) जनाः (ख) जानीमः (ख) एव
विद्याधनं सर्वोत्तमधनम्।

6 भवान् देवव्रत शर्मा स्वगृहस्य समीपं जलसंरक्षणं कर्तुम् इच्छति। एतदर्थं भवान् नगरनिगमस्य आयुक्तं सहायतायै पत्रं लिखति। मञ्जूषायाः समुचितानि पदानि नीत्वा स्वपत्रं पूरयतु भवान्– 5

(i) ....
पञ्जाब-प्रान्तम्
दिनाङ्कः ....

सेवायाम्,
श्रीमन् आयुक्तमहोदय!
(ii) ....
मोहालीनगरम्
विषयः– जलसंरक्षणार्थं शासनस्य सहायता-याचनम्
महोदय,
अहं (iii) .... सप्तमे खण्डे (सैक्टर) निवसामि। इदानीम् अस्य क्षेत्रस्य जनाः (iv) .... अनुभवं कुर्वन्ति। भविष्ये अस्याः समस्यायाः (v) .... कर्तुम् अहं स्वगृहे जलस्य (vi)......................... कर्तुम् इच्छामि अतः शासनस्य (vii) .... इच्छामि।
भवान् नगरनिगमात् साधनरूपे तकनीकरूपे च यां सहायतां कर्तुं (viii) .... अस्ति, कृपया शीघ्रमेव लिखतु। अहं भवताम् (ix) .... भविष्यामि।
भवतां पत्रोत्तरं प्रतीक्ष्यमाणः।

भवदीयः
(x) ....
ग`हसंख्या 16, खण्डः–7
मोहालीनगरम्

मञ्जूषा

आभारी, संरक्षणम्, मोहालीनगरम्, समर्थः, देवव्रतः, अत्र, सहायताम्, नगरनिगमः, समाधानम्, जलाभावस्य

उत्तर – (i) मोहालीनगरम् (ii) नगरनिगमः (iii) अत्र (iv) जलाभावस्य (v) समाधानम् (vi) संरक्षणम् (vii) सहायताम् (viii) समर्थः (ix) आभारी (x) देवव्रतः

7 भीष्मः चव्रवर्ती भवान् इण्टरनेट बैंकिंग माध्यमेन स्वभ्रातरं प्रति दशसहस्रं रूप्यकाणि प्रेषयितुम् इच्छति अतः धनादेशं दातुं स्वक्षेत्रस्य डाकपालम् इदं पत्रं लिखति। मञ्जूषायाः सहायतया इदं पत्रं पूरयतु भवान्– 5

विनयनगरम्
(i) ....
दिनाङ्कः ....

सेवायाम्,
श्रीमन्तः (ii) ....
विनयनगरम् डाकग`हम् (दिल्लीराज्यम्)
विषयः– इण्टरनेट–बैंकिंग–माध्यमेन धनादेशं प्रेषणाय

महोदय,
अहम्
भवतां डाकग`हमाध्यमेन (iii) .... राज्यस्य निवासिनं स्वभ्रातरं प्रति इण्टरनेट-बैंकिंग-द्वारा (iv) .... रूप्यकाणि प्रेषयितुम् इच्छामि। कृपया कथयतु भवान् यत् इयं (v) .... कथं भविष्यति कति च रूप्यकाणि (vi) .... रूपे प्रदास्यन्ते कदा च (vii) .... तस्मै प्रदास्यति अहं तस्मै शीघ्रं (viii) .... प्रेषयितुम् इच्छामि। कृपया शीघ्रमेव उत्तरं यच्छतु भवान्। अहं भवताम् (ix) .... भविष्यामि।

निवेदकः
(x) ....

मञ्जूषा

रूप्यकाणि, प्रक्रिया, भीष्मः चक्रवर्ती, दिल्लीराज्यम्, धनम्, डाकपालमहोदयाः, आभारी, बिहार, शुल्कस्य, दशसहस्रम्

उत्तर – (i) दिल्लीराज्यम् (ii) डाकपालमहोदयाः (iii) बिहार (iv) दशसहस्रम् (v) प्रक्रिया (vi) शुल्कस्य (vii) धनम् (viii) रूप्यकाणि (ix) आभारी (x) भीष्मः चक्रवर्ती

8 भवान् सुदीप्तः गर्गः दिल्लीनगरस्य शाहदरा उपनगरं निवसति। भवतः क्षेत्रे इदानीम् चौर्यकार्यं प्रवर्धितं वर्तते। तस्य निवारणाय स्वक्षेत्रस्य सुरक्षा अधिकारिणं लिखितम् इदं स्वपत्रं भवान् मञ्जूषायाः सहायतया सम्पूरयतु– 5

10/120 बी,, शाहदराक्षेत्रम्
(i) ....
दिनाङ्कः.........................

सेवायाम्,
उपायुक्तमहोदयः (पूर्वीक्षेत्रम्)

सुरक्षाक्षेत्रम् (थाना)
(ii) .... (दिल्लीराज्यम्)
विषयः–क्षेत्रे वर्धितं चौर्यकार्यस्य निवारणाय व्यवस्थार्थं पत्रम्
महोदय,
सविनयं (iii) .... वर्तते यत् अहं भवतः क्षेत्रस्य निवासी अस्मि। सम्प्रति कस्माच्चित् (iv) .... अस्माकं क्षेत्रे चौर्यकार्यं प्रवर्धितम् अस्ति। चौराः (v) .... कदाचिदपि जनानां ग`हेषु प्रविश्य (vi) .... कुर्वन्ति। ते कदाचित् तु जनान् घ्नन्ति अपि। अतः सर्वत्र जनाः (vii) .... सन्ति।
अहं भवन्तं निवेदयामि यत् अस्य (viii) .... निवारणाय समुचितं प्रयासं करोतु भवान्, येन क्षेत्रस्य निवासिषु सुरक्षां प्रति (ix) .... वर्धेत। अहं भवताम् आभारी भविष्यामि।
निवेदकः

(x) ....

मञ्जूषा

शाहदरा, कारणात्, अपराधस्य, सुदीप्तः गर्गः, दिल्लीराज्यम्, विश्वासम्, निवेदनम्, चौर्यम्, भयभीताः, दिवानिशम्

उत्तर – (i) दिल्लीराज्यम् (ii) शाहदरा (iii) निवेदनम् (iv) कारणात् (v) दिवानिशम् (vi) चौर्यम् (vii) भयभीताः (viii) अपराधस्य (ix) विश्वासम् (x) सुदीप्तः गर्गः

9 भवान् चिरंजीवी स्वबालकस्य कृते कक्षा त`तीयायै गणितस्य पुस्तकानि क्रेतुम् इच्छति। एतदर्थम् अक्षर-प्रकाशन-संस्थानम् एकं पत्रं भवान् मञ्जूषायाः सहायतया लिखतु– 5

611/15 ए,, अभिनन्दनम्
;पद्ध .... (उत्तर-प्रदेशः)
दिनाङ्कः ....

सेवायाम्,
श्रीमन्तः ;पपद्ध ....
अक्षर-प्रकाशन-संस्थानम् (जयपुरम्)
विषयः– त`तीयायै कक्षायै गणितस्य पुस्तकानि क्रयार्थम्।
महोदय,
सविनयं निवेद्यते यत् मम ;पपपद्ध .... अनुभवः नगरस्य एकस्मिन् प्रतिष्ठिते विद्यालये ;पअद्ध ... . कक्षायां पठति। अहं तस्य कृते गणितस्य ;अद्ध .... व्रेतुम् इच्छामि। तानि पुस्तकानि भवद्भिः एव ;अपद्ध .... सन्ति। कृपया सूचयतु भवान् यत् तेभ्यः कति ;अपपद्ध .... प्रदास्यन्ते। यदि भवान् प्रेषयिष्यति तर्हि कति ;अपपपद्ध .... भविष्यति।
कृपया शीघ्रमेव सूचयतु भवान्। अहं भवताम् आभारी भविष्यामि।

पुस्तकानि सन्ति–
(1) सामान्यं गणितम् (भाग-3) एका प्रति
(2) विशेषं गणितकार्यम् (भाग-3) एका प्रति
(3) सी,डी, गणितम् (भाग-3) द्वि प्रति
;पगद्ध ....।

भवदीयः
;गद्ध ....

मञ्जूषा

सधन्यवादम्, त`तीयायाम्, गाजियाबादम्, चिरंजीवी, पुत्रः, पुस्तकानि, मूल्यम्, अध्यक्षमहोदयाः, रूप्यकाणि, प्रकाशितानि

उत्तर – (i) गाजियाबादम् (ii) अध्यक्षमहोदयाः (iii) पुत्रः (iv) त`तीयायाम् (v) पुस्तकानि (vi) प्रकाशितानि (vii) रूप्यकाणि (viii) मूल्यम् (ix) सधन्यवादम् (X) चिरंजीवी

10 भवान् गिरीशः। भवतां विद्यालये संस्कृतसप्ताहः समायोजितः। तत्र संस्कृतसम्भाषणप्रतियोगितायाम् भवता प्रथमः पुरस्कारः प्राप्तः। तत् सूचयता भवता स्वमित्रं पुनीतं प्रति लिखिते पत्रे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः पत्रं लिख्यताम्। सहायतायै मञ्जूषा अपि दत्ता– 5

छात्रावासः
12, मालवीयनगरम्
;पद्ध ....
दिनाङ्कः ....

प्रियमित्र ;पपद्ध ....
सस्नेहम् ;पपपद्ध ....।
अत्र वयं सर्वे वुशलिनः। अस्मावं विद्यालये गतसप्ताहे संस्कृतसप्ताहः ;पअद्ध ....। तत्र एका सम्भाषणप्रतियोगिता ;अद्ध ....। अहं तस्यां ;अपद्ध .... प्रथमपुरस्कारं प्राप्तवान्। संस्कृतसम्भाषणेन ;अपपद्ध .... आत्मविश्वासः जाग`तः अभवत्। इदानीम् अहं संस्कृते एव ;अपपपद्ध ....। भवान् अपि तथा प्रयत्नं वुर्यात्।
पित`भ्याम् नमोनमः।

;पगद्ध .... अभिन्नमित्रम्
;गद्ध ....

मञ्जूषा

अभिवादनम्, वदामि, पुनीत, दिल्लीतः, अभवत्, मयि, भवतः, समायोजितः, गिरीशः, प्रतियोगितायाम्

उत्तर – (i) दिल्लीतः (ii) पुनीत (iii) अभिवादनम् (iv) समायोजितः (v) अभवत् (vi) प्रतियोगितायाम् (vii) मयि (viii) वदामि (ix) भवतः (x) गिरीशः

11 अधोलिखितवाक्येषु अङ्कानां स्थाने संस्कृतपदेषु समयं लिखत– 1

अधः विद्यालयस्य पाठ्यचर्यायाः समयः अङ्केषु दत्तः। अङ्कानां स्थाने संस्कृतपदैः समयं लिखत–

(i) प्रातः (7:45) .... वादने विद्यालयस्य प्रार्थना भवति।

(ii) अनन्तरं (8:15) .... वादने कक्षाः आरभन्ते।

(iii) मध्याह्ने (12:00) .... वादने भोजनावकाशः भवति।

(iv) सायं (3:30) .... वादने छात्राः ग`हं गच्छन्ति।

(क) सपाद त्रिवादने (ख) सार्ध त्रिवादने (ग) पादोन त्रिवादने (घ) त्रिवादने

उत्तर – (i) पादोन-अष्ट

(ii) सपाद-अष्ट

(iii) द्वादश

(iv) (ख) सार्ध त्रिवादने

12 अधोलिखितानाम् अङ्कानां स्थाने संस्कृतपदैः समयं लिखत– 1

दिवाकरः (i) .... (7:30) वादने विद्यालयं गच्छति।

(ii) .... (2:15) वादने विद्यालयात् आगच्छति।

(iii) .... (6:00) वादने उद्यानं गच्छति।

(iv) .... (7:45) वादने भोजनं करोति।

(क) सपाद सप्तवादने (ख) सार्ध सप्तवादने (ग) पादोन अष्टवादन (घ) सप्तवादन

उत्तर – (i) सार्ध सप्त

(ii) सपाद द्वि

(iii) षड्

(iv) (ग) पादोन अष्टवादन

13 अधोलिखितेषु वाक्येषु सुरेशः कदा किं करोति इति अङ्केषु दत्तं समयं संस्कृतशब्दैः उत्तरपुस्तिकायां लिखत– 1

प्रातः (5:30) .... वादने उत्तिष्ठति।

(ii) ततः (7:45) .... वादने विद्यालयं गच्छति।

(iii) अपराह्ने (2:00) .... वादने विद्यालयात् आगच्छति।

(iv) रात्रौ (10:15) .... वादनं यावत् पठित्वा स्वपिति।

(क) पादोन दशवादने (ख) सार्ध दशवादने (ग) दशवादने (घ) सपाद दशवादने

उत्तर – (i) सार्ध पञ्च

(ii) पादोन-अष्ट

(iii) द्वि

(iv) (घ) सपाद दशवादने

14 विद्यालयस्य समयसारिण्याम् अधोलिखिते कार्यक्रमे अङ्कानां स्थाने संस्कृतपदैः समयं लिखत– 1

(i) प्रातः (7:30) .... वादने प्रार्थना-सभा भवति।

(ii) प्रातः (10:15) .... वादने अर्धावकाशः भवति।

(iii) मध्याह्ने (12:45) .... वादने क्रीडा भवति।

(iv) मध्याह्ने (2:00) .... वादने पूर्णावकाशः भवति।

(क) द्विवादने (ख) सपाद द्विवादने (ग) सार्ध द्विवादने (घ) पादोन द्विवादने

उत्तर – (i) सार्ध सप्त

(ii) सपाद दश

(iii) पादोन-एक

(iv) (क) द्विवादने

15 सम्प्रति भवतः विद्यालये अवकाशः अस्ति। अवकाशे भवतः दिनचर्या का अस्ति इति अङ्क़ेषु लिखिता। अङ्कानां स्थाने उचितं समयं लिखत– 1

(i) भवान् प्रातः .... (7:00) वादने उत्तिष्ठति।

(ii) प्रातः .... (7:30) भ्रमणाय गच्छति।

(iii) पुनः .... (7:45) वादने ततः प्रत्यागच्छति।

(iv) मध्याह्ने .... (1:15) वादने भोजनं करोति।

(क) सपाद एकवादने (ख) सार्ध एकवादने (ग) पादोन एकवादने (घ) एकवादने

उत्तर – (i) सप्त

(ii) सार्ध सप्त

(iii) पादोन-अष्ट

(iv) (क) सपाद एकवादने

16 अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदम् अशुद्धम् अस्ति। तत् शुद्धं व`त्वा लिखत– 1

(i) मम पार्श्वे पञ्च पुस्तकाः सन्ति।

(ii) तौ किं लिखन्ति

(iii) श्यामः तस्य सह सहयोगं करोति स्म।

(iv) अहं तुभ्यं सत्यं कथयसि।
(क) कथयति (ख) कथयामि (ग) कथये (घ) कथयानि

उत्तर – (i) पुस्तकानि

(ii) लिखतः

(iii) तेन

(iv) (ख) कथयामि

17 अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदम् अशुद्धम् अस्ति। तत् शुद्धं व्ृत्वा लिखत– 1

(i) रामः मम <u>मित्रः</u> अस्ति।

(ii) <u>एकः</u> बालिका खेलति।

(iii) <u>व्ृक्षः</u> परोपकाराय ग्लन्ति।

(iv) त्वया किं <u>क्रियसे</u>

(क) क्रियन्ते (ख) क्रीयते (ग) क्रियते (घ) क्रियेते

उत्तर – (i) मित्रम्

(ii) एका

(iii) व`क्षा:

(iv) (ग) क्रियत

18 अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदम् अशुद्धम् अस्ति। तत् शुद्धं व`त्वा लिखत– 1

(i) तौ तत्र भ्रमणाय न गच्छति।

(ii) स: चर्मण: गजं हन्ति।

(iii) पिता पुत्रं स्निह्यति।

(iv) त्वं मम मित्रम् अस्ति।
(क) आसन् (ख) अस्मि (ग) असि (घ) आसीत

उत्तर – (i) गच्छतः

(ii) चर्मणे

(iii) पुत्र

(iv) (ग) असि

19 अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदम् अशुद्धम् अस्ति। तत् शुद्धं व`त्वा लिखत– 1

(i) साधवः परश्वः प्रवचनं <u>अवुर्वन्</u>।

(ii) द्वे बालिवे विद्यालयं <u>गच्छति</u>।

(iii) <u>ग्रामस्य</u> समया व`क्षाः सन्ति।

(iv) ञ्लानि <u>त्रयः</u> सन्ति।
(क) तिस्रः (ख) त्रयानि (ग) त्रीणि (घ) त्रिभ्यः

उत्तर – (i) करिष्यन्ति

(ii) गच्छतः

(iii) ग्रामम्

(iv) (ग) त्रीणि

20 अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदम् अशुद्धम् अस्ति। तत् शुद्धं व`त्वा लिखत– 1

(i) ते <u>सिंहेन</u> त्रस्यन्ति।

(ii) वयं गुरून् <u>नमामि</u>।

(iii) सः, त्वं, अहं च <u>पश्यन्ति</u>।

(iv) अद्य भवान् मम ग`हे भोजनं <u>करोति</u>।
(क) वुरु (ख) करोषि (ग) करोतु (घ) करोमि

उत्तर – (i) सिंहात्

(ii) नमामः

(iii) पश्यामः

(iv) (ग) करोत

21 अधोलिखितश्लोकानां अन्वयं मञ्जूषातः उचितं पदं चित्वा पूरयत– 4

निजबुद्ध्या विमुक्ता सा भयाद् व्याघ्रस्य भामिनी।
अन्योऽपि बुद्धिमाँल्लोके मुच्यते महतो भयात्।।
अन्वयः– सा भामिनी निज (i) .... व्याघ्रस्य भयात् (ii) .... लोके अन्यः अपि (iii) .... (निजबुद्ध्या) महतो
(iv) .... मुच्यते।
मञ्जूषा
भयात्, बुद्ध्या, बुद्धिमान्, विमुक्ता

उत्तर – (i) बुद्ध्या (ii) विमुक्ता (iii) बुद्धिमान् (iv) भयात्

22 अधोलिखितश्लोकानां अन्वयं मञ्जूषातः उचितं पदं चित्वा पूरयत– 4

रे रे धूर्त त्वया दत्तं मह्यं व्याघ्रत्रयं पुरा।
विश्वास्याद्यैकमानीय कथं यासि वदाधुना।।

अन्वयः– रे रे धूर्त! पुरा त्वया (i) .... व्याघ्र (ii) .... दत्तम्। विश्वास्य (अपि) अद्य (iii) .... आनीय कथं यासि इति अधुना (iv) ....।

मञ्जूषा

महयम्, त्रयम्, वद, एकम्

उत्तर – (i) महयम् (ii) त्रयम् (iii) एकम् (iv) वद

23 अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितादानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत– 4

1. बुद्धिमती पितुर्गृहं प्रति चलिता। 2. सा धाष्ट्यात् पुत्रौ चपेटया जगाद।
3. मार्गे सा एकं व्याघ्रं ददर्श। 4. सा व्याघ्रमागच्छन्तं दृष्ट्वा उवाच।

उत्तर – 1. किम् 2. कस्मात् 3. कम् 4. का

24 अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितादानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत– 4

1. व्याघ्रमारी काचिदियमिति मत्वा भयाकुलचित्तो नष्टः।
2. कश्चित् धूर्तः शृगालः हसन् आह।
3. गच्छ, जम्बुक! किञ्चिद् गूढप्रदेशम्।
4. त्वं मानुषात् अपि बिभेषि

उत्तर – 1. का 2. कीदृशः 3. कीदृशम् 4. कस्मात्

25 अधोलिखितगद्यांशान् पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत– 5

अस्ति देउलाख्यो ग्रामः। तत्र राजसिंहः नाम राजपुत्रः वसति स्म। एकदा केनापि आवयककार्येण तस्य भार्या बुद्धिमती पुत्रद्वयोपेता पितुर्गृहं प्रति चलिता। मार्गे गहनकानने सा एवं व्याघ्रं ददर्श। सा व्याघ्रमागच्छन्तं दृष्ट्वा धाट्यात् पुत्रौ चपटेया प्रहृत्य जगाद–"कथमेकैकशो व्याघ्रभक्षणाय कलहं कुरुथः? अयमेकस्तावद्विभज्य भुज्यताम्। पश्चाद् अन्यो द्वितीयः कश्चिल्लक्ष्यते।"

I. एकपदेन उत्तरत–

(i) राजसिंहः कुत्र वसति स्म (ii) राजसिंहः कः आसीत्

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत–

सा पुत्रौ चपेटया प्रहृत्य किम् जगाद

III. भाषिककार्यम्–

(i) 'जगाद' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्

(ii) 'अयम्' इति पदं कस्मै प्रयुक्तम्

(iii) 'भार्या' इति पदस्य विशेषणपदं किम्

उत्तर – I. (i) देउलग्रामे (ii) राजपुत्रः

II. सा पुत्रौ चपेटया प्रहृत्य जगाद – कथमेकैकशो व्याघ्रभक्षणाय कलहं कुरुथः अयम् एकः तावत् विभज्य भुज्यताम्। पश्चात् अन्योः द्वितीयः कश्चित् लक्ष्यते।

III. (i) सा (ii) व्याघ्राय (iii) बुद्धिमती

26 अधोलिखितगद्यांशान् पठित्वा तदाधारितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत– 5

इति श्रुत्वा व्याघ्रमारी काचिदियमिति मत्वा व्याघ्रो भयाकुलचित्तो नष्टः।

निजबुद्ध्या विमुक्ता सा भयाद् व्याघ्रस्य भामिनी।
अन्योऽपि बुद्धिमाँल्लोके मुच्यते महतो भयात्।।

भयाकुलं व्याघ्रं दृष्ट्वा कश्चित् धूर्तः श्रृगालः हसन्नाह–"भवान् कुतः भयात् पलायितः"

व्याघ्रः – गच्छ, गच्छ जम्बुक! त्वमपि किञ्चिद् गूढप्रदेशम्। यतो व्याघ्रमारीति या शास्त्रे श्रूयते तयाहं हन्तुमारब्धः परं ग`हीतकरजीवितो नष्टः शीघ्रं तदग्रतः।

श्रृगालः – व्याघ्र! त्वया महत्कौतुकम् आवेदितं यन्मानुषादपि बिभेषि

व्याघ्रः – प्रत्यक्षमेव मया सात्मपुत्रावेकैकशो मामत्तुं कलहायमानौ चपेटया प्रहरन्ती दृष्टा।

I. एकपदेन उत्तरत–

(i) कीदृशः व्याघ्रः नष्टः (ii) श्रृगालः कीदृशः आसीत्

II. पूर्णवाक्येन उत्तरत–

श्रृगालः व्याघ्रं प्रति किं प्राह

III. भाषिककार्यम्–

(i) 'जम्बुकः' इति पदस्य पर्यायपदं गद्यांशे किमस्ति

(ii) 'श्रृगालः' इति पदस्य विशेषणपदं गद्यांशे किं प्रयुक्तम्

(iii) 'आह' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्

उत्तर – I. (i) भयाकुलचित्तः (ii) धूर्तः

II. (i) श्रृगालः व्याघ्रं प्रति प्राह–"व्याघ्र! त्वया महत्कौतुकम् आवेदितम् यन्मानुषादपि बिभेषि।"

III. (i) श्रृगालः (ii) धूर्तः (iii) श्रृगालः